

***Podstawa
Programowa***
*dla uczniów polskich
uczących się za granicą*

Dokument *Podstawa programowa dla uczniów polskich uczących się za granicą* stanowi podstawę do tworzenia lokalnych programów nauczania języka polskiego, historii, kultury, geografii Polski oraz wiedzy o współczesnej Polsce, a także tworzenia materiałów dydaktycznych do kształcenia w tym zakresie.

Redakcja językowa: Jadwiga Turlej, Joanna Woźnicka

© Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2010

ISBN 978-83-62360-08-6

Skład: Stämpfli Polska
Druk: Sowadruk Sp. z o.o

Spis treści

Wstęp	5
Kompetencje językowe (5-9 lat)	9
Kompetencje językowe (10-13 lat)	11
Kompetencje językowe (od 14 lat)	14
Kręgi tematyczne	18
Wykaz proponowanych lektur i tekstów kultury	21
Historia, geografia, przyroda (5-9 lat)	26
Historia (10-13 lat)	27
Historia (od 14 lat)	31
Geografia (10-13 lat)	34
Geografia (od 14 lat)	36

Wstęp

Zmiany polityczne, jakie zaszły w Polsce po roku 1989 oraz po przystąpieniu naszego kraju do Unii Europejskiej, zlikwidowały istniejące dotychczas bariery i dały Polakom możliwość swobodnego przemieszczania się po Europie i świecie. Spowodowało to zacieśnianie się więzi Polaków żyjących poza krajem z niepodległą i odrodzoną ojczyzną. Jednocześnie wielu Polaków podjęło decyzję, by żyć i pracować poza granicami Polski. Poza krajem dorasta i uczy się w miejscowych szkołach wiele polskich dzieci. Dostrzegając wagę i skalę tego zjawiska, Ministerstwo Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej przedkłada polskim szkołom działającym poza krajem *Podstawę programową dla uczniów polskich uczących się za granicą*.

Jest to pierwszy tego rodzaju dokument powstały na gruncie polskiej edukacji. Został przygotowany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w ramach *Projektu* współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego¹. W 2008 r. w Polsce zakończono prace nad podstawą programową wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, rozstrzygającą o tym, czego będzie się uczył każdy młody Polak mieszkający w kraju. Cieszymy się, że zaledwie kilka miesięcy od zakończenia prac nad tym dokumentem możemy przedłożyć polskim szkołom działającym poza krajem osobną propozycję adresowaną specjalnie do nich.

Adresatem tej *Podstawy programowej* są nauczyciele z polskich szkół i polskich ośrodków edukacyjnych działających za granicą. Szkoły te odgrywają ważną rolę w codziennym życiu Polaków przebywających poza krajem. Pracujący w nich nauczyciele, zmagając się często z ograniczeniami i trudnościami wynikającymi z warunków kraju, w jakim odbywa się kształcenie, realizują ważne zadanie dla losów polskiej wspólnoty narodowej – uczą polskie dzieci ich ojczystego języka, literatury, historii, geografii i kultury Polski.

---

¹ „Opracowanie i pilotażowe wdrożenie innowacyjnych programów nauczania – zgodnych z polską podstawą programową kształcenia ogólnego i wymaganiami egzaminacyjnymi – przeznaczonych dla uczniów – dzieci obywateli polskich za granicą”

Podstawa programowa dla uczniów polskich uczących się za granicą została opracowana według najlepszych wzorców współczesnej dydaktyki. W pracach nad nią brała udział grupa kilkudziesięciu ekspertów powołanych przez Ministra Edukacji Narodowej. Znaleźli się w niej nauczyciele pracujący w szkołach polskich na obczyźnie, pracownicy naukowcy z polskich uniwersytetów oraz eksperci powołani przez Ministra Edukacji Narodowej do prac nad doskonaleniem podstawy programowej kształcenia ogólnego obowiązującej w Polsce.

Podstawa programowa dla uczniów polskich uczących się za granicą zawiera treści kształcenia językowego i kulturowego. Sformułowana jest tak, aby pokazać, co uczeń powinien wiedzieć i umieć na zakończenie danego etapu kształcenia, ze szczególnym uwzględnieniem kompetencji językowych jako narzędzia niezbędnego w procesie poznawania literatury, historii i kultury polskiej. Nauczanie języka ojczystego jest również czynnikiem kształtującym świadomość przynależności do narodu polskiego.

Wymagania zostały opracowane dla trzech grup wiekowych: 5-9 lat, 10-13 lat i od 14 lat, z uwzględnieniem możliwości percepcyjnych uczniów i ich rozwoju poznawczego. Natomiast kompetencje językowe dodatkowo zostały zapisane dla trzech poziomów umiejętności: A – podstawowy, B – średnio zaawansowany, C – zaawansowany. Kształcenie językowe obejmuje cztery sprawności komunikowania się w języku polskim: słuchanie, mówienie, czytanie, pisanie. Zakładamy, że na najwyższym poziomie umiejętności (C) zawierają się wymagania z poziomów niższych. W zapisach unikamy wymieniania tych wiadomości i umiejętności, które mają charakter ponadjęzykowy, a uczeń nabywa je w miejscowej szkole. Kształcenie językowe i kulturowe powinno mieć charakter zintegrowany.

Dla każdej grupy wiekowej zaproponowaliśmy dwa zestawy lektur uzupełnionych innymi tekstami kultury. Przez tekst kultury rozumiemy każdy wewnętrznie zorganizowany według określonych reguł, znaczący wytwór kultury, np. dzieło plastyczne, filmowe, grafikę, rzeźbę, strój, zachowania realizujące pewien społecznie utrwalony wzorzec. Pierwszy zestaw zawiera spis dzieł ważnych dla świadomości narodowej Polaków. Wprowadza ucznia w obszar kulturowej wspólnoty i identyfikacji z polskością, dając, na wyższym poziomie nauczania, możliwość poznania elementów historii literatury. Sądzymy, że polscy uczniowie na obczyźnie powinni wskazane tu dzieła poznać i omówić z nauczycielem. Drugi zestaw – znacznie obszerniejszy – zawiera wykaz

utworów z różnych epok, ze szczególnym uwzględnieniem literatury i filmów XX i XXI wieku, które w świadomości młodego Polaka, przebywającego poza krajem, pomogą ukształtować wizerunek współczesnej Polski, kraju innego niż ten, który opuszczali ich dziadowie lub rodzice. Zachęcamy, by z tego zestawu podczas nauki szkolnej uczeń poznał, tzn. przeczytał we fragmentach albo w całości, przynajmniej jedną pozycję w roku szkolnym. Wyboru tytułów dokona nauczyciel stosownie do poziomu rozwoju intelektualnego oraz sprawności językowej uczniów a także specyfiki kraju zamieszkania. Poezję XX i XXI wieku, komiks, film i inne teksty kultury w tym zestawie zapisaliśmy tak, by nauczyciel wybierający kolejne pozycje do omówienia z uczniami mógł uwzględnić także oczekiwania miejscowego środowiska, w którym przebywa i pracuje. Decyzje nauczyciela powinny przede wszystkim wspomagać proces kształcenia sprawności językowej i zachęcać do samodzielnego poszukiwania polskojęzycznych lektur, ale także uwzględniać funkcje wychowawcze literatury. Traktujemy tę drugą listę lektur i tekstów kultury jako propozycję otwartą i do uzupełnienia.

W zakresie historii i geografii Polski wymagania są tak określone, by utrwaląć i poszerzać wiedzę o polskiej kulturze i społeczeństwie polskim, o środowisku geograficznym Polski oraz wzmocnić proces identyfikowania się uczniów z ojczystą tradycją przy jednoczesnym zachowaniu szacunku dla odmienności kulturowych i tradycji kraju zamieszkania. W grupie wiekowej od 14. roku życia proponujemy usystematyzowaną wiedzę na temat historii Polski od odzyskania niepodległości w 1918 r. do czasów współczesnych. Ta wiedza pozwoli uczniom poznać najnowszą historię kraju pochodzenia ich przodków oraz pomoże dostrzec korzenie wielu współczesnych zjawisk. Jesteśmy przekonani, że kontakt z historią ojczystą ostatnich stu lat rozbudzi zainteresowania uczniów wydarzeniami, które były bliskie pokoleniom ich rodziców, dziadków i pradiadków.

Treści zawarte w *Podstawie programowej dla uczniów polskich uczących się za granicą* posłużą do skonstruowania nowych programów nauczania, integrujących język polski i literaturę z historią oraz geografiją Polski. Należy podkreślić, że kształcenie językowe polskich dzieci przebywających za granicą odbywa się na każdej lekcji, nie tylko na lekcjach języka polskiego. Nauczycielom pracującym poza krajem zostaną zaproponowane materiały edukacyjne powstałe według jej założeń oraz udzielona pomoc w przygotowaniu programów nauczania dla szkół, w których pracują.

Jesteśmy przekonani, że propozycje zawarte w *Podstawie programowej* będą użyteczne w codziennej pracy polskich nauczycieli poza granicami kraju, a uczniom powracającym z zagranicy ułatwią naukę w Polsce. Przygotowane opracowania pomogą zaspokoić potrzeby edukacyjne uczniów, ale też sprawią, że polscy uczniowie będą lepiej działali w środowisku obcojęzycznym i wielokulturowym z poczuciem własnej wartości oraz z szacunkiem dla innych. Pomogą w wykorzystywaniu zdobywanej wiedzy dla promocji Polski. Zakładamy, że przedstawiona koncepcja edukacyjna stanie się dogodną płaszczyzną dla wymiany doświadczeń między polskimi szkołami rozproszonymi na świecie, a także ułatwi wymianę doświadczeń dydaktycznych w obrębie polskiej wspólnoty szkolnej za granicą oraz wzmocni jej więzi z krajem.

Uwagi w sprawie *Podstawy programowej* prosimy przekazywać za pośrednictwem strony www.polska-szkola.pl.

Zespół ekspertów Ministerstwa Edukacji Narodowej

Kompetencje językowe (5-9 lat)

Kompetencje	A – poziom podstawowy	B – poziom średni (średnio zaawansowany)	C – poziom zaawansowany
<p>Słuchanie</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ rozróżnia większość głosek istotnych dla języka polskiego, ■ rozumie proste polecenia, ■ rozumie proste wypowiedzi monologiczne i dialogowe, o ile otrzymuje dodatkowe wyjaśnienia, ■ rozumie proste teksty literackie wspierane obrazkami, gestami, rekwizytami i inne teksty kultury, o ile otrzymuje dodatkowe wyjaśnienia; 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ rozróżnia głoski współczesnej polszczyzny z wyjątkiem najtrudniejszych, ■ rozumie złożone polecenia, ■ rozumie proste wypowiedzi monologiczne i dialogowe bez dodatkowych wyjaśnień, ■ rozumie proste teksty literackie (zwłaszcza pisane współczesną polszczyzną), wspierane obrazkami, gestami, rekwizytami i inne teksty kultury; 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ rozróżnia wszystkie głoski współczesnej polszczyzny, ■ rozumie rozbudowane polecenia, ■ rozumie złożone wypowiedzi monologiczne i dialogowe, ■ rozumie teksty literackie (zwłaszcza pisane współczesną polszczyzną) i inne teksty kultury;
<p>Mówienie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ wymawia poznane słowa w sposób na ogół zrozumiały, ■ tworzy, z pomocą nauczyciela, krótką wypowiedź składającą się z prostych zdań, ■ porozumiewa się w prostych sytuacjach komunikacyjnych, ■ stosuje podstawowe formuły grzecznościowe, ■ odtwarza z pamięci rymowanki i inne krótkie, proste teksty; 	<ul style="list-style-type: none"> ■ wymawia poznane słowa w sposób zrozumiały, ■ skutecznie porozumiewa się w codziennych sytuacjach, stosując właściwe formy komunikowania się, ■ uczestniczy w rozmowie, wyraża w prosty sposób własne zdanie, formuluje kilkuzdaniową wypowiedź, ■ opowiada o własnych doświadczeniach, opisuje ludzi, przedmioty, miejsca i sytuacje, ■ formuluje życzenia i zaproszenie, ■ opowiada w prosty sposób akcję utworu oraz opisuje bohaterów i relacje między nimi, a także świat przedstawiony tekstów kultury, ■ stosuje formuły grzecznościowe, ■ recytuje wiersze; 	<ul style="list-style-type: none"> ■ poprawnie wymawia słowa i zwroty, ■ wypowiada się płynnie, ■ opisuje, opowiada, charakteryzuje postać literacką, ■ uczestniczy w rozmowie i w prostej dyskusji, ■ stosuje formuły grzecznościowe, ■ recytuje wiersze, stosując pauzę i intonację;

<p>Czytanie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ zna wszystkie litery i odpowiadające im głoski, ■ dzieli wyraz na sylaby, ■ czyta na głos i cicho proste, krótkie teksty, ■ rozumie proste i krótkie teksty użytkowe, ■ rozumie proste i krótkie utwory literackie, wspierane materiałem ilustracyjnym, i inne teksty kultury, ■ korzysta z obrazkowych słowników i encyklopedii; 	<ul style="list-style-type: none"> ■ czyta na głos, prawidłowo akcentując wyrazy, ■ rozumie krótkie teksty użytkowe, ■ rozpoznaje formy użytkowe, np. życzenia, zaproszenie, ogłoszenie, list, prosta instrukcja, ■ rozumie krótkie utwory literackie i inne teksty kultury, ■ w tekście literackim zaznacza wybrane fragmenty, określa czas i miejscę akcji, wskazuje głównych bohaterów, ■ wyszukuje w tekście potrzebne informacje, ■ korzysta z obrazkowych słowników i encyklopedii; 	<ul style="list-style-type: none"> ■ czyta na głos, poprawnie i wyraziście krótki i prosty tekst (także nieznanymi), ■ rozumie utwory literackie i inne teksty kultury, ■ określa podstawowe elementy świata przedstawionego w utworze literackim lub innym tekście kultury, ■ rozumie podstawowe oraz przenośne znaczenie wyrazów w tekście, korzysta ze słowników i encyklopedii;
<p>Pisanie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ pisze wszystkie małe i wielkie litery, dostrzega różnicę między literą i głoską, ■ przepisuje wyrazy i proste zdania, ■ pisze z pamięci (pojedyncze wyrazy) i ze słuchu (proste zdania), po omówieniu pisowni z nauczycielem, ■ tworzy, z pomocą nauczyciela, krótką wypowiedź składającą się z prostych zdań (opis, pozdrowienia, życzenia), ■ pisze według wzoru krótki tekst o sobie, ■ stosuje podstawowe formuły grzecznościowe, ■ dba o poprawność graficzną polskich liter. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ przepisuje krótkie teksty, ■ pisze z pamięci (kilka wyrazów) i ze słuchu (proste, krótkie teksty), ■ z pomocą nauczyciela tworzy krótką wypowiedź (opis, list prywatny, życzenia, zaproszenie), ■ pisze według wzoru proste teksty na znane mu tematy (np. związane z jego zainteresowaniami), ■ pisze proste teksty związane z poznаныmi utworami literackimi i innymi tekstami kultury, ■ stosuje podstawowe formuły grzecznościowe, ■ na ogół pisze poprawnie ortograficznie i stosuje podstawową interpunkcję. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ pisze z pamięci (pojedyncze zdania) i ze słuchu (krótkie teksty), ■ tworzy krótką wypowiedź (dialog, opowiadanie, przepis), ■ tworzy wypowiedź na znane mu tematy (np. związane z jego zainteresowaniami), ■ tworzy wypowiedź związaną z poznаныmi utworami literackimi i innymi tekstami kultury, ■ stosuje podstawowe formuły grzecznościowe, ■ zna i na ogół stosuje zasady ortografii i interpunkcji.

Kompetencje językowe (10-13 lat)

Kompetencje	A – poziom podstawowy	B – poziom średni (średnio zaawansowany)	C – poziom zaawansowany
Słuchanie	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ rozróżnia większość głosek języka polskiego (z wyjątkiem najtrudniejszych), ■ rozumie polecenia oraz proste wypowiedzi monologiczne i dialogowe, ■ rozumie proste, współczesne utwory literackie wspierane ilustracjami, gestami, rekwiizytami i inne teksty kultury, ■ rozumie proste wypowiedzi o charakterze informacyjnym i użytkowym; 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ rozróżnia większość głosek języka polskiego, ■ rozumie złożone polecenia, proste instrukcje oraz wypowiedzi monologiczne i dialogowe, w tym nadawane za pomocą środków audiowizualnych, ■ rozumie utwory literackie (zwłaszcza pisane współczesną polszczyzną) i inne teksty kultury, ■ rozumie wypowiedzi o charakterze informacyjnym i użytkowym; 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ rozróżnia wszystkie głoski języka polskiego, ■ rozumie złożone polecenia, proste instrukcje oraz wypowiedzi monologiczne i dialogowe, włącznie z wypowiedziami w dyskusjach, ■ rozumie utwory literackie (z różnych epok) i inne teksty kultury, ■ rozumie rozbudowane wypowiedzi o charakterze informacyjnym i użytkowym;
Mówienie	<ul style="list-style-type: none"> ■ wymawia poznane słowa w sposób na ogół zrozumiały, ■ tworzy samodzielnie na ogół poprawną kilkuzdaniową wypowiedź, ■ porozumiewa się w typowych sytuacjach komunikacyjnych, ■ stosuje podstawowe formuły grzecznościowe, ■ odtwarza z pamięci proste teksty; 	<ul style="list-style-type: none"> ■ mówi w sposób na ogół zrozumiały, stosując akcent zdaniowy, ■ spontanicznie i w miarę płynnie porozumiewa się w codziennych sytuacjach, stosując właściwe formy komunikowania się, ■ opowiada o własnych doświadczeniach, opisuje ludzi, przedmioty, miejsca i sytuacje, ■ formułuje życzenia, gratulacje, zaproszenie, ■ formułuje w miarę spójną wypowiedź na znane mu tematy (np. związane z jego zainteresowaniami) oraz poznanymi utworami literackimi i innymi tekstami kultury, 	<ul style="list-style-type: none"> ■ poprawnie wymawia słowa i zdania, ■ wypowiada się płynnie i logicznie, opisuje, opowiada, charakteryzuje postać literacką, streszcza i relacjonuje zdarzenia, ■ rozpoczyna dyskusję i uczestniczy w dyskusji nad poznanymi tekstami kultury, ■ stosuje różnicowane formuły grzecznościowe, ■ recytuje utwory literackie, stosując właściwą modulację głosową;

		<ul style="list-style-type: none"> ■ opowiada akcję utworu, opisuje bohaterów i relacje między nimi, a także świat przedstawiony tekstów kultury, w tym nazywa swoje reakcje czytelnicze i wyraża swój stosunek do postaci, ■ uczestniczy w rozmowie, wyraża własne zdanie i uzasadnia je, ■ stosuje zróżnicowane formuły grzecznościowe, ■ recytuje utwory literackie, dbając o prawidłowe akcentowanie i intonację; 	
<p>Czytanie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ zna wszystkie litery i odpowiadające im głoski języka polskiego, ■ czyta na głos i cicho proste teksty literackie i nieliterackie, ■ rozumie proste teksty informacyjne i użytkowe, ■ rozumie proste utwory literackie oraz inne teksty kultury, ■ wskazuje w tekście najważniejsze informacje, ■ korzysta ze słowników dwujęzycznych i encyklopedii; 	<ul style="list-style-type: none"> ■ czyta na głos, prawidłowo akcentując wyrazy i zachowując intonację zdania, ■ czyta z pomocą nauczyciela wybrane utwory literackie (z różnych epok), ■ rozumie utwory literackie, informacyjne, użytkowe oraz inne teksty kultury, ■ odróżnia język literacki od nieliterackiego, ■ wyodrębnia wszystkie elementy świata przedstawionego w tekście literackim, ■ korzysta z informacji zawartych w encyklopediach oraz słownikach jednojęzycznych i dwujęzycznych; 	

<p>Pisanie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ poprawnie zapisuje wszystkie litery polskiego alfabetu, ■ przepisuje wyrazy i proste zdania, pisze z pamięci i ze słuchu wyrazy i proste zdania, ■ zapisuje proste informacje o sobie, pisze według wzoru proste teksty na znane mu tematy (np. związane z jego zainteresowaniami), ■ tworzy krótką, na ogół poprawną, kilkuzdaniową wypowiedź składającą się z prostych zdań (opis, dialog, pozdrowienia, życzenia), ■ stosuje podstawowe formuły grzecznościowe, ■ na ogół pisze poprawnie ortograficznie i stosuje poprawną interpunkcję. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ zapisuje dyktowane teksty, ■ opisuje wydarzenia, swoje przeżycia i doświadczenia, ■ tworzy wypowiedź związaną z pozornymi utworami literackimi i innymi tekstami kultury oraz na znane mu tematy (np. o jego zainteresowaniach), ■ tworzy proste wypowiedzi pisemne w wybranych formach gatunkowych (opis, charakterystyka, opowiadanie, dialog, list prywatny, kartka z dziennika, ogłoszenie, zażalenie, życzenia, notatka), ■ sporządza plan wypowiedzi, ■ stosuje formuły grzecznościowe, ■ pisze poprawnie pod względem ortograficznym i interpunkcyjnym. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ sporządza notatkę z tekstu czytanego, ■ swobodnie tworzy wypowiedzi pisemne w poznanych formach gatunkowych, stosując urozmaicone słownictwo, ■ stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny, ■ posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą języka, ■ pisze poprawnie pod względem ortograficznym i interpunkcyjnym.
-----------------------	---	--	---

Kompetencje językowe (od 14 lat)

Kompetencje	A – poziom podstawowy	B – poziom średni (średnio zaawansowany)	C – poziom zaawansowany
Słuchanie	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ rozróżnia większość głosek języka polskiego, ■ rozumie polecenia i proste wypowiedzi monologowe i dialogowe, w tym nadawane za pomocą środków audiowizualnych, ■ rozumie proste utwory literackie (zwłaszcza pisane współczesną polszczyzną) i inne teksty kultury, ■ rozumie proste wypowiedzi informacyjne i użytkowe, ■ rozpoznaje intencję wypowiedzi (np. aprobatę, dezaprobatę) wspomaganą intonacją lub gestem; 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ rozróżnia głoski języka polskiego z wyjątkiem najtrudniejszych, ■ rozumie wypowiedzi monologowe i dialogowe, w tym nadawane za pomocą środków audiowizualnych, ■ rozumie utwory literackie i inne teksty kultury, ■ rozumie wypowiedzi informacyjne i użytkowe oraz odróżnia informacje o faktach od opinii, ■ rozumie intencję wypowiedzi (np. aprobatę, dezaprobatę, prowokację) oraz rozpoznaje środki językowe służące jej wyrażeniu; 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ rozróżnia wszystkie głoski języka polskiego, ■ rozumie wypowiedzi o złożonej strukturze, w tym nadawane za pomocą środków audiowizualnych, i odbiera zawarte w nich informacje zarówno jawne, jak i ukryte, ■ rozumie utwory literackie (z różnych epok) i inne teksty kultury, ■ rozumie wypowiedzi o charakterze popularnonaukowym i publicystycznym, ■ rozumie jawną i ukrytą intencję wypowiedzi (sugestię i manipulację językową oraz ironię), ■ rozpoznaje środki językowe pełniące różne funkcje stylistyczne;

<p>Mówienie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ wymawia poznane słowa w sposób na ogół zrozumiały, ■ tworzy samodzielnie na ogół poprawną kilkuzdaniową wypowiedź, porozumiewa się w typowych sytuacjach komunikacyjnych, ■ w prosty sposób wypowiada się (opisuje swoje reakcje) na temat poznanych tekstów kultury, ■ stosuje formuły grzecznościowe, ■ odtwarza teksty z pamięci; 	<ul style="list-style-type: none"> ■ mówi w sposób na ogół zrozumiały i stosuje akcent zdaniowy, ■ swobodnie i spontanicznie porozumiewa się w różnych sytuacjach, stosując właściwe formy komunikowania się, ■ formułuje spójną wypowiedź na tematy związane z otaczającą rzeczywistością, opowiada o własnych doświadczeniach, opisuje ludzi, przedmioty, miejsca i sytuacje, ■ streszcza, omawia przeczytane utwory literackie i inne teksty kultury, wskazuje ich temat, problematykę, charakteryzuje postaci, przedstawia przebieg akcji oraz tworzy spójne, dłuższe wypowiedzi na zadany lub wybrany przez siebie temat, ■ uczestniczy w dyskusji na znany sobie temat, potrafi przedstawić swój punkt widzenia i uzasadnia własne zdanie, ■ stosuje podstawowe zasady etykiety językowej, dostosowując odmianę i styl języka do sytuacji, w której się wypowiada, ■ recytuje utwory literackie, dbając o prawidłową intonację; 	<ul style="list-style-type: none"> ■ poprawnie wymawia słowa i zdania, wypowiada się spontanicznie, płynnie i logicznie, ■ prezentuje fabułę i charakteryzuje postać mówiącą, wypowiada się precyzyjnie w rozmaitych formach, w dyskusji, wystąpieniu publicznym, formułuje swoje zdanie, uzasadnia je i broni go, podejmuje polemikę, ■ przestrzega zasad etykiety językowej, dostosowuje sposób wyrażenia do stylu właściwego dla danej sytuacji, ■ recytuje utwory literackie, interpretując je głosowo;
------------------------	--	--	---

<p>Czytanie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ zna wszystkie litery i odpowiadające im głoski, ■ czyta na głos i cicho proste teksty literackie i nieliterackie, ■ rozumie proste teksty informacyjne i użytkowe, ■ rozumie proste utwory literackie oraz inne teksty kultury, ■ wyodrębnia części składowe całego tekstu i akapitu (wstęp, rozwinięcie, zakończenie), ■ odróżnia w prostym tekście informacje ważne od drugorzędnych, ■ korzysta ze słowników i encyklopedii; 	<ul style="list-style-type: none"> ■ czyta na głos, prawidłowo akcentując wyrazy i stosuje akcent zdaniowy, ■ rozumie dłuższe teksty informacyjne oraz użytkowe, ■ rozpoznaje podstawowe funkcje wypowiedzi, ■ wyszukuje informacje według wskazanego kryterium i porządkuje je, ■ rozumie dłuższe utwory literackie oraz inne teksty kultury, ■ wskazuje i charakteryzuje podstawowe kategorie świata przedstawionego, ■ rozpoznaje jawną i ukrytą intencję wypowiedzi (np. aprobatę, dezaprobatę, sugestię), ■ dostrzega w wypowiedzi ewentualne przejawy manipulacji, ■ w tekście argumentacyjnym wskazuje tezę, argumenty, przykłady i wnioski; 	<ul style="list-style-type: none"> ■ rozumie utwory literackie i inne teksty kultury, a w ich interpretacji uwzględnia różne konteksty, ■ identyfikuje elementy konstrukcyjne struktury tekstu literackiego i dostrzega relacje między nimi, ■ odczytuje sens całego tekstu i wydzielonych fragmentów oraz ich funkcję na tle całości, ■ rozpoznaje jawną i ukrytą intencję wypowiedzi, ironię i manipulację językową, ■ czyta wybrane utwory literackie (z różnych epok), ■ korzysta z rozmaitych źródeł informacji;
------------------------	---	--	---

<p>Pisanie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ poprawnie zapisuje wszystkie litery polskiego alfabetu, ■ przepisuje wyrazy i proste zdania, ■ pisze z pamięci i ze słuchu wyrazy i proste zdania, ■ zapisuje proste informacje o sobie, ■ w prosty sposób nazywa swoje emocje i opisuje swoje doświadczenia, ■ tworzy proste, kilkuzdaniowe wypowiedzi (opis, dialog, pozdrowienie, życzenia, list prywatny, krótka wiadomość), ■ tworzy kilkuzdaniową, na ogół poprawną, wypowiedź na znane mu tematy (np. związane z jego zainteresowaniami lub doświadczeniami), ■ w prosty sposób wypowiada się (opisuje swoje reakcje) na temat poznanych tekstów kultury, ■ stosuje formuły grzecznościowe, na ogół pisze poprawnie pod względem ortograficznym i interpunkcyjnym, posługując się słownikiem ortograficznym. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ zapisuje dyktowane teksty, ■ tworzy podstawowe formy użytkowe (list oficjalny, podanie, życiorys), ■ opowiada o rzeczywistych lub fikcyjnych zdarzeniach i doświadczeniach oraz opisuje uczucia, ■ tworzy wypowiedzi pisemne w poznanych formach gatunkowych, stosując urozmaicone słownictwo, ■ tworzy spójną pod względem logicznym i składniowym wypowiedź na zadany temat, ■ przedstawia własną opinię na temat poznanych tekstów kultury i uzasadnia ją, ■ posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą języka, ■ stosuje formuły grzecznościowe, pisze poprawnie pod względem ortograficznym i interpunkcyjnym, posługując się słownikiem ortograficznym. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ sporządza notatkę z tekstu słuchanego i czytanego, ■ tworzy formy użytkowe (list oficjalny, podanie, życiorys, CV, list motywacyjny), ■ przedstawia (opracowuje w pełni) dowolnie wybrany temat, zwracając uwagę na strukturę wypowiedzi, ■ wypowiada się w różnych formach gatunkowych (list prywatny, dziennik, streszczenie, w tym streszczenie tekstu argumentacyjnego, sprawozdanie, rozprawka), stosując urozmaicone słownictwo, ■ analizuje i interpretuje wskazane utwory literackie oraz inne teksty kultury, ■ stosuje formuły grzecznościowe odpowiednio do sytuacji, ■ stosuje obowiązujące normy poprawnościowe, posługując się słownikiem, ■ redaguje i edytuje własny tekst.
-----------------------	---	--	--

Kręgi tematyczne

5-9 lat	10-13 lat	od 14 lat
<p>Ja i moi bliscy:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ podstawowe informacje o sobie (imię, nazwisko, wiek, miejsce zamieszkania); ■ wygląd zewnętrzny; ■ umiejętności i zainteresowania; ■ emocje, marzenia, świat wyobraźni; ■ najbliższa rodzina; ■ przyjaciele, koledzy. 	<p>Ja i moi bliscy:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ dane osobowe (imię, nazwisko, wiek, adres, data i miejsce urodzenia); ■ wygląd zewnętrzny i cechy charakteru; ■ zainteresowania, hobby; ■ uczucia, emocje, marzenia, świat wyobraźni; ■ zawody i umiejętności; ■ rodzina i relacje rodzinne; ■ przyjaciele, koledzy, znajomi. 	<p>Ja i moi bliscy:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ dane osobowe (imię, nazwisko, wiek, adres, data i miejsce urodzenia, wykształcenie); ■ wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, talenty i zdolności; ■ zainteresowania, hobby, pasje; ■ uczucia, emocje, marzenia, plany; ■ praca i kariera; ■ rodzina, relacje rodzinne i stopnie pokrewieństwa; ■ życie towarzyskie; ■ konflikty i problemy (w tym problemy etyczne).
<p>Dom i otoczenie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ dom (pomieszczenia, meble); ■ zabawki; ■ podwórko, plac zabaw; ■ ciekawe miejsca. 	<p>Dom i otoczenie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ dom (pomieszczenia, wyposażenie); ■ otoczenie domu (ogród, ulica); ■ najbliższa okolica; ■ atrakcje w miejscu zamieszkania. 	<p>Dom i otoczenie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ dom i otoczenie domu; ■ miejsce zamieszkania i okolice; ■ urzędy i instytucje; ■ atrakcje w miejscu zamieszkania i okolicy.

<p>Życie codzienne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ kalendarz (miesiące, dni tygodnia, godziny, pory dnia); ■ podstawowe czynności dnia codziennego; gry, zabawy, koła zainteresowań; ■ żywienie (artykuły spożywcze, posiłki i potrawy); ■ zakupy (kupowanie, sprzedawanie, cyfry i liczby); ■ usługi (np. biblioteka); ■ ubranie (części garderoby). 	<p>Życie codzienne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ kalendarz (miesiące, dni tygodnia, godziny, pory dnia, plan dnia/tygodnia/miesiąca); ■ codzienne czynności i obowiązki; ■ moja klasa i szkoła; ■ rozrywki (np. kino, park rozrywki); ■ żywienie (artykuły spożywcze, posiłki i potrawy, ich przygotowanie, sposoby odżywiania się); ■ zakupy (sklepy, towary, miary i wagi, pieńgiądze); ■ usługi (np. poczta, fryzjer); ■ ubranie i moda. 	<p>Życie codzienne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ kalendarz (miesiące, dni tygodnia, godziny, pory dnia, lata, wieki, plan dnia/tygodnia/miesiąca); ■ codzienne czynności i obowiązki (domowe, szkolne, koleżeńskie); ■ klasa, szkoła, system edukacji; ■ sposoby spędzania wolnego czasu (np. kino, teatr, klub); ■ żywienie (artykuły spożywcze, posiłki i potrawy, lokale gastronomiczne, sposoby odżywiania się); ■ zakupy (sklepy, towary, miary i wagi, pieńgiądze, reklama, reklamacja); ■ usługi (np. bank, punkty naprawy); ■ ubranie, moda i styl.
<p>Zdrowie i sport:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ najważniejsze części ciała; ■ czystość i schludność; ■ samopoczucie; ■ umiejętności sportowe. 	<p>Zdrowie i sport:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ części ciała; ■ higiena osobista; ■ choroby i leczenie; ■ zdrowa żywność; ■ dyscypliny i wydarzenia sportowe; ■ sprzęt i obiekty sportowe. 	<p>Zdrowie i sport:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ budowa człowieka; ■ higiena osobista; ■ choroby i leczenie, wypadki; ■ uzależnienia; ■ zdrowy styl życia, dieta; ■ dyscypliny i wydarzenia sportowe; ■ sprzęt i obiekty sportowe.
<p>Podróże i turystyka:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wakacje; ■ ciekawostki turystyczne; ■ komunikacja lokalna. 	<p>Podróże i turystyka:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wakacje, wypoczynek; ■ znane miejsca, obiekty; ■ informacja turystyczna; ■ środki transportu. 	<p>Podróże i turystyka:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ planowanie wycieczki i podróży; ■ znane miejsca i zabytki; ■ informacja turystyczna; ■ baza turystyczna; ■ transport.

<p>Środowisko naturalne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ pogoda, pory roku; ■ rośliny i zwierzęta. 	<p>Środowisko naturalne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ klimat, pogoda, pory roku; ■ rośliny i zwierzęta; ■ ochrona przyrody. 	<p>Środowisko naturalne:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ klimat, pogoda, pory roku; ■ świat roślin i zwierząt; ■ krajobraz; ■ ekologia; ■ katastrofy naturalne; ■ przestrzeń kosmiczna.
<p>Technika, media:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ domowe urządzenia techniczne; ■ telewizja, radio, internet. 	<p>Technika, media:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ odkrycia i wynalazki; ■ urządzenia techniczne; ■ radio, telewizja, prasa, internet. 	<p>Technika, media:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ rozwój techniki i informatyki; ■ motoryzacja i telekomunikacja; ■ radio, telewizja, prasa, internet.
<p>Wiedza o Polsce:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ symbole narodowe; ■ znani Polacy; ■ święta i zwyczaje; ■ polonica w miejscu zamieszkania. 	<p>Wiedza o Polsce:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wybitni twórcy kultury i ich dzieła; ■ święta, tradycje i zwyczaje; ■ polonica w miejscu zamieszkania. 	<p>Wiedza o Polsce:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ twórcy kultury i ich dzieła; ■ święta, tradycje i zwyczaje, rocznice; ■ polonica w miejscu zamieszkania i okolicy.
<p>Język nauki:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ podstawowe terminy z zakresu wiedzy o języku; ■ podstawowe terminy z zakresu wiedzy o literaturze; ■ podstawowe terminy historyczne i geograficzne. 	<p>Język nauki:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ podstawowe terminy z zakresu wiedzy o języku; ■ podstawowe terminy z zakresu wiedzy o literaturze; ■ podstawowe terminy historyczne i geograficzne. 	<p>Język nauki:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ terminy z zakresu wiedzy o języku; ■ terminy z zakresu wiedzy o literaturze; ■ terminy historyczne i geograficzne.

Wykaz proponowanych lektur i tekstów kultury

I ETAP EDUKACJI (5-9 LAT)

TEKSTY PODSTAWOWE

- Władysław Bełza, *Katechizm polskiego dziecka*
- Jan Brzechwa, wiersze dla dzieci (wybór)
- Kornel Makuszyński, Marian Walentynowicz, *Przygody Koziółka Matołka*
- Julian Tuwim, wiersze dla dzieci (wybór)
- Józef Wybicki, *Mazurek Dąbrowskiego* (2 pierwsze zwrotki)

Legandy:

- *O smoku wawelskim*
- Artur Oppman, *O Warsie i Sawie*
- *O śpiących rycerzach*
- *O Piaście Kołodziejcu*
- *O Lechu, Czechu i Rusie*

Piosenki i pieśni:

- Zygmunt Gloger, *Krakowiaczek jeden*
- *Mam chusteczkę haftowaną*
- Edmund Wasilewski, *Płynie Wisła, płynie*
- *Stary niedźwiedź, Wlazł kotek na płótek* (za: Oskar Kolberg)
- *Zasiali górale...*
- *Kolędy polskie*

TEKSTY KULTURY DO WYBORU

- Liliana Bardijewska, *Zielony wędrowiec*
- Wanda Chotomska, *Dla najmłodszych*
- Jan Grabowski, *Puc, Bursztyn i goście*
- Joanna Kulmowa, *Zasypianki*
- Mira Jaworczakowa, *Jacek, Wacek i Pankracek, Oto jest Kasia*
- Grzegorz Kasdepke, *Kacperiada*

- Katarzyna Kotowska, *Jeż*
- Maria Kownacka, *Plastusiowy pamiętnik*
- Maria Kruger, *Karolcia*
- Anna Onichimowska, *Najwyższa góra świata, Sen, który odszedł*
- Marian Orłóń, *Florentynka*
- Joanna Papuzińska, *Nasza mama czarodziejka*
- Janina Porazińska, *Szewczyk Dratewka*
- Ewa Szelburg-Zarembina, *Idzie niebo ciemną nocą, Królestwo bajki*
- Barbara Tylicka, *O krakowskich psach i kleparskich kotach, Polskie miasta w baśni i legendzie*
- Wojciech Widłak, *Pan Kuleczka*

Filmy:

- *Akademia Pana Kleksa*
- *Bolek i Lolek*
- *Koziołek Matołek*
- *Miś Uszatek*
- *Reksio*

Czasopisma, strony internetowe, programy telewizyjne, aktualnie popularne piosenki dla dzieci:

- Wybór według uznania

Wybór polskiego komiksu:

- Papcio Chmiel, *Tytus, Romek i A'tomek*
- Janusz Christa, *Kajko i Kokosz*
- I inne pozycje

II ETAP EDUKACJI (10-13 LAT)

TEKSTY PODSTAWOWE

- Jan Kochanowski, *Na dom w Czarnolesie, Na lipę, Na zdrowie*
- Ignacy Krasicki, *Lew i zwierzęta, Malarze, Ptaszki w klatce, Przyjaciele*
- Adam Mickiewicz, *Ballady* (np. *Pani Twardowska, Świtezianka, Powrót taty*), *Pan Tadeusz* (*Inwokacja, Koncert Jankiela, Polowanie*)
- Juliusz Słowacki, *W pamiętniku Zofii Bobrówny, List do matki*
- Henryk Sienkiewicz, *W pustyni i w puszczy* (fragmenty)

- Bolesław Prus, wybrana nowela (*Katarynka, Kamizelka, Z legend dawnego Egiptu*)
- Czesław Miłosz (utwory wybrane, np. *Świat. Poema naiwne, Piosenka o końcu świata, Który skrzywdziłeś, W mojej ojczyźnie*)
- Zbigniew Herbert (wiersze wybrane, np. *Pan od przyrody, Kamyk, O dwu nogach pana Cogito, Pudełko zwane wyobraźnią*)
- Wisława Szymborska (wiersze wybrane, np. *Kot w pustym mieszkaniu, Nic dwa razy, Radość pisania, Jarmark cudów*)

TEKSTY KULTURY DO WYBORU

- Adam Bahdaj, *Wakacje z duchami*
- Lilianna Bardijewska, *Dom ośmiu tajemnic*
- Paweł Beręsewicz, *Co tam u Ciumków?*
- Marta Fox, *Niebo z widokiem na niebo*
- Grzegorz Gortat, *Do pierwszej krwi*
- Irena Jurgielewiczowa, *Ten obcy*
- Aleksander Kamiński, *Kamienie na szaniec*
- Tadeusz Konwicki, *Zwierzoczekoupiór*
- Janusz Korczak, *Król Maciuś I*
- Barbara Kosmowska, *Buba*
- Maria Kruger, *Godzina pąsowej róży*
- Stanisław Lem, *Dzienniki gwiazdowe, Cyberiada*
- Bolesław Leśmian, *Przygody Sindbada Żeglarza*
- Kornel Makuszyński, *Szatan z siódmej klasy*
- Małgorzata Musierowicz, *Jeżycjada (od tomu Noelka)*
- Zbigniew Nienacki, *Pan Samochodzik i templariusze*
- Ewa Nowacka, *Małgosia contra Małgosia, Legendy rycerskie*
- Joanna Olech, *Dynastia Miziołków*
- Anna Onichimowska, *Duch starej kamienicy, Dziesięć stron świata, Lot komety*
- Andrzej Sapkowski, *Wiedźmin*
- Alfred Szklarski, *Tomek w krainie kangurów*
- Dorota Terakowska, *Władca Lewawu, Córka czarownic, Dzień i noc czarownicy*
- Maciej Wojtyszko, *Bromba i inni*

Wybór polskiego komiksu:

- Grzegorz Rosiński, *Legendarna historia Polski*
- Dennis Wojda i Krzysztof Gawronkiewicz, *Mikropolis*

- Tadeusz Baranowski, *Skąd się bierze woda sodowa i nie tylko*
- I inne pozycje

Filmy:

- Antonina Domańska, *Historia żółtej cizemki*
- Aleksander Ford, *Krzyżacy*
- Leonard Buczkowski, *Skarb*
- Andrzej Wajda, *Panna Nikt*
- Andrzej Maleszka, *Magiczne drzewo*
- Kazimierz Tarnas, *Panna z mokrą głową*
- Hubert Drapella, *Pan Samochodzik i templariusze*
- Jan Łomnicki, *Akcja pod Arsenalem*
- Elżbieta Jeżewska, *W pustyni i w puszczy*
- Stanisław Jędryka, *Wakacje z duchami, Podróż za jeden uśmiech*

III ETAP EDUKACJI (OD 14 LAT)

TEKSTY PODSTAWOWE

- Tadeusz Borowski, *U nas w Auschwitzu*
- Aleksander Fredro, *Zemsta* (fragmenty + film)
- Zbigniew Herbert, *Przesłanie Pana Cogito*
- Jan Kochanowski, *Tren IX i X*
- Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz* (fragmenty + film), *Stepy Akermzańskie*
- Sławomir Mrożek, *Tango*
- Cyprian Kamil Norwid, *Moja piosenka II*
- Bolesław Prus, *Lalka* (fragmenty)
- Juliusz Słowacki, *Smutno mi Boże*
- Stanisław Wyspiański, *Wesele* (fragmenty + film)

TEKSTY KULTURY DO WYBORU

- Irit Amiel, *Osmaleni* (np. *Klara, Daniel*)
- Ida Fink, *Skrawek czasu* (wybrane opowiadania)
- Witold Gombrowicz, *Ferdydurke* (wybrany fragment)
- Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat* (fragmenty)
- Paweł Huelle, *Weiser Dawidek*
- Jarosław Iwaszkiewicz, *Panny z Wilka* (film)
- Ryszard Kapuściński, *Cesarz*
- Jan Kochanowski, wybrana pieśń

- Tadeusz Konwicki, *Bohiń*, *Kronika wypadków miłosnych*, *Mała Apokalipsa* (filmy)
- Ignacy Krasicki, *Żona modna*
- Antoni Libera, *Madame*
- Stanisław Lem, *Opowieści o pilocie Pirxie* (wybór)
- Adam Mickiewicz, *Dziady cz. II i III* (fragmenty), *Romantyczność*, *Oda do młodości*, *Do M...*, *Reduta Ordona*
- Sławomir Mrożek, *Słoń*, *Emigranci*
- Bolesław Prus, *Omyłka*
- Bruno Schulz, *Sklepy cynamonowe* (wybrane opowiadania)
- Henryk Sienkiewicz, wybrana powieść historyczna (np. *Quo Vadis*, *Potop*, *Ogniem i mieczem*, *Krzyżacy*), *Latarnik*
- Juliusz Słowacki, *Balladyna*, *Testament mój*
- Julian Strykowski, *Głosy w ciemności*
- Olga Tokarczuk, *E.E. lub Prawiek i inne czasy* (fragmenty)
- Stanisław Ignacy Witkiewicz, *W małym dworku* (inscenizacja teatralna)
- Janusz Zajdel, wybrana powieść lub opowiadanie (np. *Limes interior*)
- Gabriela Zapolska, *Moralność pani Dulskiej*
- Stefan Żeromski, *Szyfrowe prace*
- Wybór poezji XX i XXI wieku
- Kabaret Starszych Panów

Wybór polskiego komiksu:

- Krzysztof Gawronkiewicz, Grzegorz Janusz, *Esencja*
- Krzysztof Gawronkiewicz, Krystian Rosenberg, *Achtung Zelig!*
- I inne pozycje

Wybrane filmy:

- Stanisław Bareja, *Miś*
- Tadeusz Chmielewski, *Nie lubię poniedziałku*
- Ryszard Bugajski, *Przesłuchanie*
- Krzysztof Kiesłowski, *Przypadek*
- Juliusz Machulski, *Seksmisja*
- Marek Piwowski, *Rejs*
- Roman Polański, *Pianista*
- Andrzej Wajda, *Popiół i diament*, *Ziemia obiecana*, *Człowiek z marmuru*, *Pan Tadeusz*, *Katyń*
- Jerzy Kawalerowicz, *Pociąg*
- Roman Polański, *Nóż w wodzie*

Historia, geografia, przyroda (5-9 lat)

Cele kształcenia

Uczeń:

- zdobywa podstawowe wiadomości na temat historii, geografii i przyrody Polski;
- zdobywa podstawowe informacje o kulturze i społeczeństwie kraju pochodzenia swoich przodków, identyfikuje się z kulturą i tradycją polską, zachowując szacunek dla odmienności kulturowych i tradycji kraju zamieszkania;
- poznaje klasyczne teksty polskiej literatury dziecięcej;
- rozbudza swoje zainteresowania Polską.

Umiejętności

Uczeń:

- określa położenie Polski w Europie;
- opowiada wybrane legendy i podania ilustrujące narodziny państwa polskiego;
- wymienia symbole narodowe, wyjaśnia ich znaczenie, rozpoznaje hymn narodowy;
- wymienia wybrane postaci z historii Polski (Mikołaj Kopernik, Tadeusz Kościuszko, Adam Mickiewicz, Fryderyk Chopin, Jan Matejko, Maria Skłodowska-Curie, Jan Paweł II, Lech Wałęsa);
- opowiada o tradycjach swojej rodziny, tworzy własne drzewo genealogiczne, posługuje się terminami opisującymi pokrewieństwo;
- opowiada, czym zajmowali się jego przodkowie lub znane mu rodziny w Polsce;
- podaje nazwę regionu, z którego pochodzi jego rodzina lub znane mu rodziny polskie, opisuje krajobraz tego regionu i wymienia najważniejsze jego obiekty;
- opisuje różnorodne przyczyny, które mogą prowadzić do emigracji;
- rozpoznaje różnorodność tradycji kulturowej i szanuje odmienności innych narodów;
- opisuje położenie Polski, wymienia obecną i dawne stolice Polski; wymienia najważniejsze miasta, góry i rzeki;
- opowiada o najważniejszych polskich świętach oraz związanych z nimi tradycjach, porównuje polskie tradycje świąteczne ze świętami w kraju zamieszkania; zna na pamięć kilka wybranych polskich wierszy, piosenek i przysłów;
- opisuje polski pejzaż z uwzględnieniem pór roku oraz obyczaje związane z tymi porami roku;
- opisuje krajobrazy Polski: nadbałtycki, nizinny, wyżynny, górski.

Historia (10-13 lat)

Cele kształcenia	
Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> ■ zdobywa podstawowe wiadomości na temat historii Polski od przyjęcia chrześcijaństwa do czasów Solidarności i odzyskania suwerenności w 1989 r., które pozwolą mu lepiej poznać kraj jego pochodzenia lub pochodzenia jego przodków oraz dostrzec związki teraźniejszości z przeszłością; ■ zdobywa podstawowe informacje o kulturze i społeczeństwie kraju pochodzenia swoich przodków; zdobyta wiedza pozwoli mu na pełniejszą identyfikację z kulturą i tradycją polską; będzie mógł konfrontować zdobytą wiedzę o kulturze polskiej z realiami kulturowymi i tradycjami kraju zamieszkania; ■ rozbudza swoje zainteresowania dziejami Polski, stawia pytania dotyczące przyczyn i skutków analizowanych wydarzeń historycznych i współczesnych; ■ posługuje się zdobytymi pojęciami, przedstawiając własne stanowisko i próbując je uzasadnić.	
Temat	Umiejętności
1. Polska – moja ojczyznę/ ojczyznę moich przodków	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> ■ wymienia polskie święta narodowe i państwowe i wyjaśnia ich znaczenie, opowiada o miejscach ważnych dla polskiej pamięci narodowej; ■ wymienia i wskazuje na mapie największe skupiska Polaków na świecie, na wybranych przykładach opisuje życie polskiej emigracji; ■ rozpoznaje instytucje systemu politycznego współczesnej Polski: dwuizbowy parlament, prezydent, rząd.
2. W Polsce Piastów	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> ■ opowiada legendy o Piaście i Popielu oraz Lechu, Czechu i Rusie; ■ wskazuje na mapie Gniezno i państwo Mieszka I; ■ opisuje panowanie Mieszka I, umiejscawiając je w czasie i przestrzeni; ■ wskazuje przyczyny i wymienia skutki przyjęcia chrześcijaństwa przez Polskę; ■ opowiada historię zjazdu gnieźnieńskiego, uwzględniając postacie św. Wojciecha, Bolesława Chrobrego i Ottona III; ■ opowiada o znaczeniu koronacji Bolesława Chrobrego; ■ wyjaśnia, jak doszło do rozbitcia dzielnicowego i przywrócenia królestwa przez Władysława Łokietka; ■ opowiada o panowaniu Kazimierza Wielkiego z uwzględnieniem powstania Akademii Krakowskiej i uczy u Wierzyńka.

<p>3. Jadwiga i Jagiełło</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wskazuje na mapie Wilno i Wielkie Księstwo Litewskie; ■ wyjaśnia przyczyny i wymienia skutki unii polsko-litewskiej; ■ charakteryzuje osobę Jadwigi i wymienia jej zasługi dla kultury polskiej; ■ opowiada o przyczynach i skutkach bitwy pod Grunwaldem.
<p>4. W Polsce za Jagiellonów</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ rozpoznaje zabytki stylu gotyckiego w Polsce, m.in. Kościół Mariacki i ołtarz Włta Stwosza; ■ opowiada o studiach i dokonaniach Mikołaja Kopernika; ■ opisuje życie dworskie w okresie panowania ostatnich Jagiellonów; ■ rozpoznaje arcydziela literatury i sztuki polskiej okresu jagiellońskiego: Wawel i kaplicę Zygmuntowską, wybrane utwory poetyckie Jana Kochanowskiego.
<p>5. Obrazy z życia polskiego szlachcica</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ opowiada o dworze i folwarku pańszczyźnianym polskiego szlachcica; ■ opisuje prawa i obowiązki szlachcica wobec państwa, omawiając zasady demokracji szlacheckiej.
<p>6. W Rzeczypospolitej Obojga Narodów</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wyjaśnia, na czym polegała unia lubelska i wskazuje na mapie Rzeczypospolitą Obojga Narodów; ■ opowiada o Rzeczypospolitej jako państwie wielu narodów, kultur i religii; ■ wyjaśnia, na czym polegała wolna elekcja.
<p>7. Z dziejów oręża polskiego w XVII w.</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ sytuuje w czasie i omawia wydarzenia potopu szwedzkiego z uwzględnieniem obrony Częstochowy i postaci Stefana Czarnieckiego; ■ sytuuje w czasie i opisuje wyprawę wiedeńską Jana III Sobieskiego; opowiada o Marysienke i Janie III Sobieskim w kontekście odsieczy wiedeńskiej i życia codziennego w Wilanowie.

<p>8. Próby reform państwa polskiego i jego upadek</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wyjaśnia przyczyny osłabienia Rzeczypospolitej w XVIII w.; ■ podaje przykłady naprawy państwa polskiego za panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego z uwzględnieniem roli Komisji Edukacji Narodowej, Sejmu Czteroletniego oraz Konstytucji 3 maja; ■ opowiada o powstaniu kościuszkowskim; ■ wyjaśnia, w jakich okolicznościach doszło do upadku państwa polskiego i rozbiorów Polski. <p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wskazuje w hymnie narodowym historyczne konteksty związane z Napoleonem; opowiada o postaciach tej epoki: Janie Henryku Dąbrowskim, Józefie Wybickim i księciu Józefie Poniatowskim; ■ rozpoznaje wybrane historyczne konteksty z <i>Pana Tadeusza</i> Adama Mickiewicza: sceny z życia polskiej szlachty, elementy legendy napoleońskiej, 1812 rok.
<p>10. W okresie niewoli narodowej</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ umiejscawia w czasie powstanie listopadowe i powstanie styczniowe; ■ wymienia cele walki powstańców oraz przykłady represji stosowanych wobec Polaków po przegranych powstaniach; ■ opowiada o innych formach prześladowań narodowych; ■ zbiera z różnych źródeł informacje o życiu i dokonaniach dla rozwoju kultury polskiej: Stanisława Moniuszki, Henryka Sienkiewicza, Jana Matejki i Stanisława Wyspiańskiego.
<p>11. Z życia polskiej emigracji w XIX w.</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ rozróżnia emigrację polityczną i zarobkową, wskazuje na mapie państwa, które przyjęły najwięcej emigrantów z ziem polskich w XIX w.; ■ opowiada o trudach życia emigracyjnego i o wkładzie emigrantów w rozwój kraju osiedlenia; ■ zbiera z różnych źródeł informacje o życiu i dokonaniach Polaków na obczyźnie.

<p>12. W odrodzonej Polsce</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ opisuje okoliczności odzyskania niepodległości przez Polskę; ■ wskazuje na mapie granice II Rzeczypospolitej oraz wymienia jej sąsiadów; ■ zbiera informacje o zasługach dla państwa polskiego Józefa Piłsudskiego, Ignacego Jana Paderewskiego, Romana Dmowskiego i Wincentego Witosa; ■ opowiada o dokonaniach II Rzeczypospolitej w zakresie gospodarki, kultury, nauki.
<p>13. Polska i Polacy w II wojnie światowej</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ przedstawia przyczyny agresji niemieckiej na Polskę; ■ opisuje politykę Stalina i Hitlera wobec Polski; ■ opisuje życie ludności na okupowanych terytoriach Polski z uwzględnieniem losów ludności żydowskiej; ■ omawia formy oporu społeczeństwa wobec okupantów, z uwzględnieniem Armii Krajowej i powstania warszawskiego; ■ opowiada o walkach Polaków na frontach II wojny światowej i o ich powojennych losach; ■ identyfikuje postaci: Władysława Sikorskiego, Władysława Andersa i Stanisława Maczka.
<p>14. W Polsce zależnej od Związku Radzieckiego</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wskazuje na mapie powojenne granice Polski i wymienia jej sąsiadów; ■ opowiada o odbudowie Polski ze zniszczeń wojennych po II wojnie światowej; ■ opowiada o Polsce Ludowej, uwzględniając odbudowę ze zniszczeń wojennych, alfabetyzację, zarządzanie centralne, zależność od ZSRR, dyktaturę partii komunistycznej, cenzurę, opozycję demokratyczną; ■ opisuje formy oporu społecznego wobec władzy komunistycznej; ■ charakteryzuje rolę Kościoła rzymskokatolickiego w okresie komunizmu, uwzględniając postaci: Stefana Wyszyńskiego, Karola Wojtyły i Jerzego Popiełuszki.
<p>15. Za Solidarności i w odrodzonej Rzeczypospolitej</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ opisuje powstanie i działania Solidarności oraz jej wpływ na obalenie komunizmu (używając określeń: strajk, stan wojenny, okrągły stół); ■ opisuje najważniejsze zmiany społeczno-polityczne i gospodarcze, które zaszły w Polsce po 1989 r., w tym wstąpienie Polski do NATO i Unii Europejskiej; ■ wskazuje na mapie nowych sąsiadów Polski po 1991 r.

Historia (od 14 lat)

Cele kształcenia	
Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> ■ zdobywa usystematyzowaną wiedzę na temat historii Polski od odzyskania niepodległości w 1918 r. do czasów współczesnych, która pozwoli mu lepiej poznać historię najnowszą kraju jego pochodzenia lub pochodzenia jego przodków oraz dostrzec korzenie wielu współczesnych zjawisk; ■ zdobywa usystematyzowaną wiedzę o kulturze i społeczeństwie polskim w XX w.; wiedza ta pozwoli mu na pełniejszą identyfikację z kulturą i tradycją polską; będzie mógł odnosić ją do znanej mu historii i kultury XX w. kraju, w którym zamieszkuje; ■ rozbudza swoje zainteresowania krajem przodków; ■ stawia pytania dotyczące przyczyn i skutków analizowanych wydarzeń z najnowszej historii Polski, które były bliskie pokoleniom jego rodziców, dziadków i pradziadków; ■ uzyskuje z różnych źródeł informacje; ■ selekcjonuje je i porządkuje; ■ synchronizuje wydarzenia z historii Polski z historią kraju zamieszkania i historią powszechną; ■ dostrzega złożoność wielu zjawisk oraz próbuje o nich dyskutować w języku polskim lub języku kraju zamieszkania.	
Temat	Umiejętności
1. Odbudowa niepodległości i życie polityczne II Rzeczypospolitej	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> ■ opisuje proces kształtowania się terytorium II Rzeczypospolitej, w tym powstanie wielkopolskie i powstania śląskie oraz plebiscyty, a także wojnę polsko-bolszewicką; ■ rozpoznaje charakterystyczne cechy ustroju II Rzeczypospolitej zapisane w konstytucjach z 1921 i 1935 r.; ■ wyjaśnia przyczyny kryzysu demokracji parlamentarnej w II Rzeczypospolitej; ■ wyjaśnia uwarunkowania polityki zagranicznej II Rzeczypospolitej; ■ identyfikuje wielkie postaci polskiej sceny politycznej okresu międzywojnia: Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego, Ignacego Jana Paderewskiego, Macieja Rataja, Władysława Grabskiego, Eugeniusza Kwiatkowskiego; ■ synchronizuje najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski z wydarzeniami historii powszechnej.

<p>2. II Rzeczypospolita. Społeczeństwo, gospodarka, kultura</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ opisuje społeczeństwo II Rzeczypospolitej, z uwzględnieniem struktury wyznaniowo-narodowościowej; ■ opisuje trudności gospodarcze i sukcesy II Rzeczypospolitej, uwzględniając budowę Gdyni, utworzenie Centralnego Okręgu Przemysłowego, reformy Władysława Grabskiego oraz emigrację zarobkową; ■ wymienia główne osiągnięcia kultury i nauki II Rzeczypospolitej.
<p>3. Okupacja niemiecka i radziecka na ziemiach polskich</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wyjaśnia przyczyny wybuchu II wojny światowej; ■ opisuje przebieg i następstwa wojny obronnej Polski w 1939 r.; ■ przedstawia politykę okupantów wobec narodu polskiego, uwzględniając zbrodnię katyńską, deportacje i łagry, obozy koncentracyjne i wywózki na roboty; ■ charakteryzuje nazistowski plan eksterminacji Żydów oraz innych narodowości i grup społecznych; omawia powstanie w getcie warszawskim, uwzględniając postać Janusza Korczaka i Mordechaj Anielewicz, przedstawia udział Polaków w ratowaniu Żydów, organizację „Żegota”, Irenę Sendlerową, Jana Karskiego; ■ opisuje i ocenia stosunek społeczeństw i rządów państw Europy Zachodniej i Stanów Zjednoczonych do zagłady Żydów; ■ opisuje organizację Polskiego Państwa Podziemnego oraz różne formy ruchu oporu, ze szczególnym uwzględnieniem działalności Armii Krajowej; identyfikuje przywódców Polskiego Państwa Podziemnego i bohaterów Armii Krajowej, między innymi: Stefana „Grota” Roweckiego, Tadeusza „Bora” Komorowskiego, Augusta Emila „Nila” Fieldorfa; ■ przedstawia działania Stalina zmierzające do utworzenia komunistycznego ośrodka władzy w Polsce; ■ wyjaśnia uwarunkowania polityczne i charakteryzuje czyn zbrojny powstania warszawskiego.
<p>4. Polski rząd na wychodźstwie i sprawa polska w czasie II wojny światowej</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ przedstawia okoliczności powstania oraz działalność prezydenta i rządu polskiego na wychodźstwie; ■ charakteryzuje udział Polaków w wysiłku militarnym aliantów, z uwzględnieniem osiągnięć polskich kryptologów oraz sytuacji w czasie i przestrzeni działania wojsk polskich na różnych frontach wojny; ■ opisuje i ocenia politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej (Teheran, Jałta, Poczdam);

- identyfikuje czołowe postaci polskiego rządu na emigracji i dowódców polskich sił zbrojnych okresu II wojny światowej: Władysława Raczkiewicza, Władysława Sikorskiego, Stanisława Mikojajczyka, Władysława Andersa, Stanisława Maczka i Stanisława Sosabowskiego;
- synchronizuje najważniejsze wydarzenia II wojny światowej w Polsce z wydarzeniami na świecie.

Uczeń:

- wskazuje granice państwa polskiego po II wojnie światowej;
- wyjaśnia okoliczności przejścia władzy w Polsce przez komunistów;
- wyjaśnia periodyzację dziejów Polski Ludowej oraz identyfikuje przywódców PZPR;
- charakteryzuje system represji stalinowskich w Polsce i ocenia jego skutki;
- charakteryzuje realia życia gospodarczego i społecznego w Polsce Ludowej;
- porównuje przyczyny i skutki kryzysów politycznych w 1956 r., 1968 r., 1970 r. i 1976 r.;
- charakteryzuje działalność opozycji demokratycznej w latach siedemdziesiątych;
- opisuje relacje państwo–Kościół i ocenia rolę Kościoła rzymskokatolickiego w życiu politycznym i społecznym;
- charakteryzuje sylwetkę prymasa Stefana Wyszyńskiego;
- charakteryzuje kulturę i życie codzienne w Polsce Ludowej.

5. Polska w systemie komunistycznym

6. Rozpad systemu komunistycznego w Polsce – polska droga do suwerenności

Uczeń:

- przedstawia znaczenie pontyfikatu Jana Pawła II dla przemian politycznych w Polsce;
- wyjaśnia przyczyny i skutki wydarzeń sierpniowych 1980 r.;
- opisuje rolę Solidarności w przemianach politycznych i ustrojowych;
- przedstawia okoliczności wprowadzenia i następstwa stanu wojennego;
- charakteryzuje reakcje społeczności międzynarodowej wobec wprowadzenia stanu wojennego, uwzględniając postawy polskiej emigracji;
- wyjaśnia genezę oraz wymienia najważniejsze postanowienia okragłego stołu;
- charakteryzuje przemiany polityczne, społeczno-gospodarcze i cywilizacyjno-kulturowe po 1989 r.;
- przedstawia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania procesu odbudowy demokratycznego państwa po 1989 r.;
- przedstawia okoliczności i ocenia znaczenie wstąpienia Polski do NATO i Unii Europejskiej;
- wskazuje czołowe postaci polskiej sceny politycznej po 1989 r.;
- porównuje współczesny polski system ustrojowy z systemem kraju zamieszkania;
- synchronizuje najważniejsze wydarzenia z historii Polski w drugiej połowie XX w. z wydarzeniami europejskimi i powszechnymi.

Geografia (10-13 lat)

Cele kształcenia	
Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> ■ poznaje najważniejsze cechy środowiska przyrodniczego Polski; ■ zdobywa wiedzę o miastach i regionach Polski; ■ poznaje przyczyny różnicowania gospodarczego Polski; ■ korzysta z atlasu Polski oraz poznaje nazwy geograficzne w języku polskim; ■ rozbudza swoje zainteresowania krajem przodków i regionem Polski, z którego pochodzi jego rodzina lub znane mu rodziny polskie.	
Temat	Umiejętności
1. Polska na mapie Europy	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> ■ pokazuje Polskę na mapie Europy; ■ opisuje położenie Polski, granice oraz wskazuje na mapie jej sąsiadów; ■ rozpoznaje główne regiony przyrodnicze Polski oraz wskazuje je na mapie; ■ pokazuje na mapie niziny, wyżyny i góry; ■ wskazuje na mapie Morze Bałtyckie oraz najważniejsze polskie jeziora i rzeki.
2. Moja Ojczyzna – miejsce pochodzenia rodziny ucznia lub znanych mu rodzin polskich	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> ■ opisuje miejsce i region, z którego pochodzi jego rodzina lub inne znane mu rodziny polskie, opisuje jego środowisko przyrodnicze i tradycje regionalne; ■ zbiera informacje o cechach środowiska geograficznego tego regionu i ludziach tam mieszkających; ■ posługuje się mapą regionu oraz wskazuje na niej najważniejsze miejscowości, rzeki, objekty historyczne; poprawnie wymawia nazwę regionu i opisuje ten region na mapie.
3. Krajobrazy Polski	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> ■ opisuje cechy klimatu Polski; ■ opisuje krajobrazy: nizinny, wyżynny, pojezierny, górski; wyjaśnia przyczyny różnic między nimi; ■ wyjaśnia, na czym polegają zmiany krajobrazów polskich w roku kalendarzowym; opisuje wybrane krajobrazy w różnych porach roku.

<p>4. Człowiek i jego działalność gospodarcza</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ opowiada o rozmieszczeniu ludności na podstawie mapy Polski; ■ wymienia największe miasta Polski i wskazuje je na mapie; wymawia poprawnie ich nazwy; ■ wymienia najważniejsze walory turystyczne wybranych miast i regionów Polski; ■ opisuje krajobraz wiejski i rolniczy w Polsce; wymienia najważniejsze rośliny uprawne i zwierzęta hodowlane; identyfikuje tradycyjne potrawy polskiej kuchni; ■ wymienia najważniejsze surowce mineralne eksploatowane w Polsce; ■ wymienia i wskazuje na mapie parki narodowe; opisuje wybrany park narodowy; ■ podaje przykłady aktualnych problemów społeczno-gospodarczych współczesnej Polski, korzystając z różnych źródeł informacji (od osób dorosłych, z prasy, radia, telewizji, internetu).
<p>5. Polska we współczesnym świecie</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ opisuje położenie Polski w Unii Europejskiej; zna przebieg wschodniej granicy UE; ■ rozpoznaje na mapie Europy połączenia kolejowe, drogowe i lotnicze Polski z innymi krajami, w tym z krajem zamieszkania; ■ lokalizuje na mapie największe skupiska Polonii; wyjaśnia przyczyny powstania polskiej diaspory.

Geografia (od 14 lat)

Cele kształcenia	
Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> ■ korzysta z planów, map, fotografii, rysunków, wykresów, danych statystycznych, tekstów źródłowych oraz technologii informacyjno-komunikacyjnych w celu gromadzenia, przetwarzania i prezentowania informacji geograficznych o Polsce; ■ posługuje się podstawowym słownictwem geograficznym w języku polskim przy opisywaniu oraz wyjaśnianiu zjawisk i procesów zachodzących w środowisku geograficznym; identyfikuje związki i zależności w środowisku przyrodniczym, gospodarce i życiu społecznym Polski; ■ rozbudza swoje zainteresowania przyrodniczym i kulturowym środowiskiem Polski.	
Temat	Umiejętności
1. Mapa – umiejętności czytania, interpretacji i posługiwania się mapą Polski i w języku polskim	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> ■ posługuje się planem, mapą topograficzną, turystyczną, samochodową Polski (m.in. orientuje mapę oraz identyfikuje obiekty geograficzne na mapie, planuje podróż do Polski i wycieczki po kraju); ■ określa położenie i charakteryzuje obiekty geograficzne na fotografiach, zdjęciach lotniczych i satelitarnych oraz mapach topograficznych Polski.
2. Położenie i środowisko przyrodnicze Polski	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> ■ charakteryzuje, na podstawie mapy, położenie regionu pochodzenia swojej rodziny lub znanych mu rodzin w Polsce; ■ opisuje podział administracyjny Polski; podaje nazwy i wskazuje na mapie wybrane województwa oraz ich stolice; ■ charakteryzuje współczesną rzeźbę Polski i wyjaśnia przyczyny jej zróżnicowania; ■ podaje główne cechy klimatu Polski, uwzględniając czynniki klimatotwórcze; porównuje klimat Polski z warunkami klimatycznymi kraju zamieszkania; ■ opisuje, korzystając z mapy, rozmieszczenie głównych zasobów naturalnych Polski.

<p>3. Ludność Polski</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wyjaśnia i poprawnie stosuje podstawowe polskie terminy z zakresu demografii: przyrost naturalny, urodzenia i zgony, średnia długość życia; ■ korzystając z różnych źródeł informacji podaje liczbę ludności Polski, charakteryzuje przyrost naturalny, strukturę płci, średnią długość życia w Polsce, porównuje z krajem zamieszkania; ■ charakteryzuje, na podstawie map gęstości zaludnienia, zróżnicowanie rozmieszczenia ludności w Polsce i kraju zamieszkania oraz wyjaśnia te różnice, uwzględniając czynniki przyrodnicze, historyczne, ekonomiczne; ■ podaje główne aktualne problemy rynku pracy w Polsce; porównuje te problemy z uwarunkowaniami rynku pracy w kraju zamieszkania; ■ analizuje, porównuje, charakteryzuje rozmieszczenie i wielkość miast w Polsce; wyjaśnia przyczyny powstania i rozwoju największych miast w Polsce; ■ wymienia mniejszości narodowe i etniczne żyjące w Polsce, na wybranych przykładach opisuje ich kulturę i tradycje.
<p>4. Wybrane zagadnienia geografii gospodarczej</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wymienia najważniejsze uprawy i produkty polskiego rolnictwa; ■ porównuje strukturę wykorzystania źródeł energii w Polsce i w kraju zamieszkania; ■ wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących w przemyśle w Polsce i w regionie pochodzenia oraz wskazuje najlepiej rozwijające się obecnie w Polsce gałęzie produkcji przemysłowej; ■ charakteryzuje walory turystyczne Polski oraz opisuje obiekty znajdujące się na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości; ■ opisuje, na podstawie map, zróżnicowanie gęstości i jakości sieci transportowej w Polsce i wyjaśnia jej wpływ na rozwój innych dziedzin działalności gospodarczej; ■ wymienia formy ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego w Polsce.
<p>5. Regiony geograficzne Polski</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wskazuje na mapie główne regiony geograficzne Polski; ■ charakteryzuje, na podstawie map tematycznych, środowisko przyrodnicze głównych regionów geograficznych Polski, ze szczególnym uwzględnieniem regionu pochodzenia; ■ opisuje, na podstawie map tematycznych, najważniejsze cechy gospodarki regionów geograficznych Polski oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi; ■ przedstawia walory turystyczne wybranego regionu geograficznego, ze szczególnym uwzględnieniem jego walorów kulturowych; ■ projektuje i opisuje, na podstawie map turystycznych, tematycznych, ogólnogeograficznych i przekazów rodzinnych, podróz wzdłuż wybranej trasy w wybranym regionie, uwzględniając walory przyrodnicze i kulturowe; ■ opisuje główne cechy położenia oraz środowiska przyrodniczego Bałtyku, charakteryzuje znaczenie gospodarcze Bałtyku oraz uzasadnia potrzebę ochrony wód tego akwenu morskiego.

